کورتەیەک دەربارەی هۆزانڤان و بیرمەندی نەتەوەپەروەری کورد، حاجی قادری کۆیی:

ناوی تەواوی حاجی قادری کۆیی: قادر مەلا ئەحمەد مەلا سالّح مەلا ئەحمەدی گەورەی کۆییە. حاجی قادر لە ساڵی 1817 دا لە گوندی (گۆڕقەرەج) لە دەڤەری کۆیە لەدایک بووە. لە منداڵییەوە باوکی مردووە و دایکی لە تەمەنی 7 ساڵیدا بۆ خوێندن ناردوویە بۆلای مەلا ئەحمەدی خاڵۆزای، پاش دووساڵ دایکیشی کۆچی دوایی دەکات و خاڵۆزاکەی ئەرکی بەخێوکردنی حاجی دەگرێتە ئەستۆ. وەک دەڵێن، زۆربەی بلیمەت و مرۆڤە زیرەک و هەڵکەوتووەکانی مێژوو، بە بێ باوک و دایکی و لە هەژاری و ئاوارەییدا گەورە بوون، حاجی قادریش ئەم هەڵکەوتەی ژیانیەی و دوورکەوتنەوەیی و ژیانی تەنهایی و بێ داک و باوکی هەژاری و ئاوارەیی، ئەو حاجی قادرە بلیمەت و هەڵکەوتووەی لێدروستکردووە. حاجی زۆر تامەزرۆی خوێندن و خوێندەواری و گەشت و گەران و شوێنبینین بووە، هەر بەم هیوا و ئاواتەوە لە هاوینی ۱۸۵۳ لەگەڵ مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە بۆ خوێندنی فەقێیەتی روو دەکەنە گوندی شێخ وەتمان. پاشان بۆ درێژەپێدانی خوێندن و خوێندەواری، حاجی قادر تاک و تەنها روو لە شارەکانی سەردەشت و سابڵاخ و شنۆ دەکات و لە ساڵی ۱۸۶۲ ڕوانامەی مەلای خاوەن دوانزە زانست (ئیجازەی دوازدە عیلم) وەردەگرێ و دەگەڕێتەوە بۆ کۆیە. لەڕاستیدا حاجی قادری کۆیي، حەجی نەکردووە و ئەم نازناوەی لەوەوە پێدراوە کە لە مانگی گەشتکردنی حاجییەکاندا لەدایک بووە و ئەو نازناوی حاجییەیان بەسەردا داپڕییوە. حاجی قادر لە ژیانیدا ساڵانێکی لە ئەسەمبوڵی پایتەختی خەلافەتی عوسمانیدا ژیاوە. ئاشکرایە کە ئەو جیاوازیی کۆمەڵگە و ژیانەی ئەستەمبوڵ کاریگەریی لەسەر بیرکردنەوەی حاجی هەبووە و ئەو بیرکردنەوە و هەست و تێگەیشتنانەی خۆی بەهۆی نەبوونی گۆڤار و رۆژنامەی کوردییەوە، بە هۆنراوە دەربیوە و بە هۆنراوەکانی هەستی نەتەوەپەروەریی خۆی دەربڕیوە و بووە بە سەرچاوەی سرووش بۆ گەلێک لەه هۆزانڤان و نووسەرانی دوای خۆی. ئاجی قادر، دوای بابا تاهیری هەمەدانی و ئەحمەدی خانی، بە باوکی نەتەوەپەروەری و نیشتمانیی کورد و کوردستان دادەنرێت. ئەمەش لە زۆربەی هۆنراوەکانیدا رەنگیان داوەتەوە و بە هۆنراوەکانی هەست و بیروباوەڕی نەتەوەپەروەریی خۆی دەربڕیوە و هانی نەوەکانی کوردی داوە بۆ خۆشەویستیی و نەتەوە و نیشتمان و گرنگی و بایەخدان بە زمان و فەرهەنگ و رۆشنبیریی کوردی. لە هۆنراوەکانیدا جەختی لەسەر تەبایی و یەکێتیی نەتەوەیی کورد کردووە و ئاواتی ژیانی ئازادیی و پێشکەوتن و یەکێتیی کورد و یەکگرتنەوە و یەکپارچەیی و سەربەخۆیی کوردستان بووە.

دووا وشە دەبێت بڵێین: لەسەر ژیان و بەرهەمەکانی حاجی قادری کۆیی، جەندین پەڕتووک و نامیلکە و وتار و لێکۆڵینەوەی جۆراوجۆر نووسراون، بەڵام لە ئێستا و لە داهاتووشدا، هەرچەندێک لەسەر ژیان و بەرهەم و هۆنراوە و بیروباوەڕەکانی حاجیی نەمر بنووسرێت، هێشتا هەر کەمە و پێویستە و شایستەیەتی.

- هەزاران سڵاوی رێز و خۆشەویستی بۆ گیانی پاکی هۆزانجانی نەتەوەپەروەر و نیشتمانپەروەری کورد، حاجی قادری کۆیی، رەوانیان شاد و ئاسوودە بێت.

- هەزاران تجە گوڵینی رێز و ئەمەک بۆسەر گڵکۆی پیرۆزیان.

بەختیاری شەمەیی

ئەمستەردام،

22.07.2014

هەر کوردە

هەر کوردە لە بەینی کوللی میللەت

بێ بەهرە لە خوێند و کیتابەت

بێگانە بە تەرجەمەی زوبانی

ئەسراری کتێبی خەڵقی زانی

یەکسەر عولەما درشت و وردی

ناخوێننەوە دوو حەرفی کوردی

ئۆستادی خەتن لە ئەم سیانە 1

وەک دی لە زبانی خۆی نەزانە

مومکین نیە دەربچێ لە چنگی

حەتتا ڕەقەم و خەتی فەڕەنگی

ساحێب کوتوب و پەیامە هەر کەس

ئێمە نەبێ بووینە قەومی چەرکەس 2

کاکە ئێمە موئمینین نە ڕووسین 3

بۆچ کفرە زوبانمان بنووسین

میللەتی بێ کتێب و بێ نووسین

غەیری کوردان نیە لە ڕووی زەمین 4

سێ قەبیلە حەقیر و بێ ڕومستن

کورد و ڕۆم و یەهوودی گومڕاهن 5

ڕۆم و جوو چاکە ئیتیفاقیان هەیە

کوردە بێ غیرەتی و نیفاقی هەیە

جینگەنەی ئێرە باوجوودی کەرن

هەروەکوو دۆمی ئێمە دەربەدەرن

لێوە عاقڵترن بە سەد مەنسەب

کوڕی خۆیان دەنێرنە مەکتەب

ئێستەکێ ئامیرانی کوردستان 6

هەر لە بۆتانەوە هەتا بابان

هەتیوانی مەکتبەن یەکسەر

کوردەکان بار دەکەن وەکوو ماکەر

وا دیارە هەتاکوو دنیا بێ

کوردەکان حاڵییان دەبێ و بێ

جوو چ قەدری هەیە لە نێو کوردان

غەیری لێدان و جوێن و تێهەلدان

حاڵەتی ژێر دەستی هەر وایە

نۆکەری چاکی کاری بۆ نایە

1- مەبەستی لەم سیانە، زمانەکانی عارەبی و فارسی و تورکیە.

2-چەرکەس: نەتەوەیێکی قەفقاس نشینە، بەڵام لە دوایی دا زۆربەیان بەناو تورکیا و سوریە و ئۆردن بڵاو بوونەوە و کەوتنەژیانێکی دەربەدەری.

3- ئەم نویە دێرە شیعرە لە هەر سەرچاوەیێکدا بە جۆرێک هاتووە. لە دەقی م.ر.س دا بەمجۆرهە هاتووە:

ئێمە کە موئمینین نە ڕووسین)) لە دەقی ع.س یشدا نووسراوە ((ئێمە موئمینین نە ڕووسین)). ئێمە)) نەپێی دەقی ت.ر نووسیمانەوە. موحەمەدی مەلا کەریم.

4- مامۆستا مەسعوود محەمەد وای بۆ دەچێ کە لەم دێرەوە بەحرێ هەڵبەستەکە دەگۆڕێ و دەبێ بە هەڵبەستێکی نوێ. بەڵام وەک سەرنجمان دا لە هەموو سەرچاوە چاپ کراو و دەستنووسەکاندا هەر بەمجۆرە و لەگەڵ ئەم هەڵبەستە هاتووە، بۆیە وەکوو خۆیمان هێشتەوە.

5- ئەم بەیتە لە تێکستەکەی گۆڤاری ڕۆژی کورد (رۆژ کرد،ژمارە2) دا هەیە، نووسیمانەوە. بەڵام ڕستەی ناو دوو کەوانەکەمان بۆ ساغ نەکرایەوە. وەک خۆی نووسیمانەوە. وشەی((ڕۆم))ی بەیتی پاشەوەشمان لەم تێکستە وەرگرت. لە دەسنووسە ئەسلەکەدا((قەومی))بوو، لام وایە وشەی((ڕۆم)) لەم بەیتە و لە بەیتی پاشەوەشدا هە ڕاستیدا ((دۆم)) بێ. چونکە هیچ بەڵگەیەک نییە بۆ بەراورد کردنی ڕۆم کە واتە عوسمانی بە کورد و بە جووی ئەو سەردەمە. پەندێکی پێشینانی کوردیش هەیە دۆم و جووی لەگەڵ فەقێ پێکەوە تیا کۆ کراوەتەوە، ئەڵێ ((جوو لە ترسا، فەقێ لە برسا، دۆم بۆ پەڕۆ، ئەم سیانە خۆش ئەڕۆ))، واتە: بە پەلە ڕێ ئەکەن. موحەمەدی مەلا کەریم.

6- لە دەقی ت.ڕ دا ((ئێستەکێ کوردەکانی کوردستان)) هاتووە.

دیوانی حاجی قادری کۆیی

لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی: سەردار حەمید میران، کەریم مستەفا شارەزا.

پێداچوونەوەی: مامۆستا مەسعوود محەمەد.

ل 219-220.